

Σαββατοκύριακο 5-6 Μαρτίου 2011

36 **Ν** **ΣΥΝ** ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ

Λοξή ματιά

Της **Μικέλας Χαρτουλάρη**

Σιωπή με νόημα

«Συγγραφέα του "Όχι", Ετσι χαρακτηρίζει τον Ρούλφο ο ισπανός ομότεχνός του Ενρίκε Βίλα-Μάτας στο μυθιστόρημά του «Μπάρτλεμι και Σία» (Καστανιώτης). Στην ίδια οικογένεια μετράει τον Γάλλο Ρεμπό που εγκατέλειψε την ποίηση στα 19 του, τον περίπου σύγχρονο του Ρούλφο Αμερικανό Σάλιντζερ, τον Χόθσον, τον Μέλβιλ, τον Σταντάλ κ.ά. (εμείς θα μπορούσαμε να προσθέσουμε τον Ταχσι...). Και ανακαλεί τις ιστορίες που επιστράτευε ο Ρούλφο προκειμένου να εξηγήσει γιατί αρνήθηκε – και μάλιστα τόσο νωρίς – τη γραφή. Προκείμενος με μια παιδεία βασισμένη στα διαβάσματά του, με μια θητεία στα πιο άσχετα επαγγέλματα (λ.χ. πλασιέ ελαστικών), με μάτια που έβλεπαν μέσα στην ψυχή του τόπου του (δεν είναι τυχαίο ότι διέπρεψε ως φωτογράφος), ο Ρούλφο φέρεται να είχε δηλώσει το 1974 πως σταμάτησε να γράφει επειδή «πέθανε ο θεός Σεφέρης που μου διηγόταν ιστορίες. Πάντα κουβένταζε μαζί μου, αλλά ήταν μεγάλος ψεύτης. Ολα όσα μου διηγόταν ήταν σκέτα ψέματα και επομένως, όπως είναι φυσικό, αυτά που έγραφα είναι σκέτα ψέματα...». Αποστοματική απάντηση για τα ψέματα της λογοτεχνίας που αποκαλύπτουν πολλές αλήθειες. Αλήθειες που δεν περιο-

Ο Χουάν Ρούλφο έγινε ο γκουρού όλων των μυθιστοριογράφων του μεγάλου λατινοαμερικανικού «μπουμ» και τιμήθηκε με τα μεγαλύτερα βραβεία του ισπανόφωνου κόσμου παρότι «έκλεισε» ως συγγραφέας στα 38 του με τον θρυλικό «Πέδρο Πάραμο»

Οι κολασμένοι του Ρούλφο

Είναι ο συγγραφέας μύθος της Λατινοαμερικανικής λογοτεχνίας: ο Μεξικανός Χουάν Ρούλφο. Εζησε μέχρι την ηλικία των 69 χρόνων, αλλά «αϊγιήσασε» στα 38 του έχοντας εκδώσει μοναχά δύο βιβλία: το 1955, το μυθιστόρημα «Πέδρο Πάραμο» το οποίο επηρέασε όσο κανένα άλλο τους ισπανόφωνους συγγραφείς και αναγνωρίζεται σε όλα τα μήκη και τα πλάτη ως ένα από τα αριστουργήματα του 20ού αιώνα και λίγο νωρίτερα, το 1953, μια συλλογή με 17 διηγήματα που αποτυπώνουν μοναδικά την απονεκρωση του κόσμου της υπαίθρου από τη φτώχεια, την αγριότητα και την οδύνη μέσα στα οποίες πνίγηκε η ελπίδα μιας ριζικής κοινωνικής αλλαγής. Γραμμένα τα περισσότερα μεταξύ 1940-1950, αυτά τα διηγήματα όπου όλα κίττονται γύρω από φόνους, κυκλοφορούν τη Δευτέρα από τον **Πάραμο**, τριάντα χρόνια ύστερα από την πρώτη τους ελληνική έκδοση από τον Κέδρο, σε καινούργια μετά-

φραση της έμπειρης Εφης Πανοπούλου και με καινούργιο τίτλο – «Ο κάμπος στις φλόγες» – πιο κοντινό στους χυμούς της καθολογούμενης γλώσσας του λαού που χρησιμοποίησε ο Ρούλφο. Όλα τους κοιυβάνε τον απόηχο των ταραγμένων χρόνων που ακολούθησαν τη Μεξικανική Επανάσταση του 1910 και τη δολοφονία του Εμιλιάνο Ζαπάτα (1919), όταν επιβίωσε σχεδόν μεταφυσικά η φεουδαρχική ισχύς των γαιοκτημόνων, όταν φούντωνε η αντεπανάσταση των Κριστέρος υπέρ των προνομίων της Καθολικής Εκκλησίας, όταν υπονομεύονταν τα σχέδια αναδιοργάνωσης της γης, όταν ο κυβερνητικός στρατός των αναβασπιμένων πρώην επαναστατών συγκρούεται με τους αποπροσανατολισμένους αντάρτες, όταν οι χωρικοί είχαν αποκάμει,

Το εξώφυλλο της συλλογής διηγημάτων του Ρούλφο

η γη είχε στεγνώσει και η ψυχή του Μεξικού ήταν βαθιά τραυματισμένη. «Εζησα μια πολύ σκληρή, πολύ δύσκολη παιδική ηλικία. Με μια οικογένεια που διαλύθηκε πολύ εύκολα, σε έναν τόπο που καταστράφηκε ολοκληρωτικά», εξομολογούνταν πολύ αργότερα στον Τζόζεφ Σάμπερς ο Ρούλφο, που γεννήθηκε το 1917 στην «καυτή» επαρχία Χαλίσκο και στα 10 του έμεινε ορφανός. «Από τον πατέρα μου και τη μητέρα μου μέχρι όλους τους αδελφούς του πατέρα μου, όλοι δολοφονήθηκαν. Δεν ήταν μόνο μια ανθρώπινη αλλά και μια γεωγραφική ερήμωση. Ποτέ δεν κατάλαβα τη λογική όλων αυτών. Δεν μπορεί να τα αποδώσει κανείς στην επανάσταση. Ήταν μάλλον στατιστικό, μοιραίο, παράλογο...».

Αυτή ακριβώς η αίσθηση ηλημμυρίζει το υπόκωφο βιβλίο που είναι σφιχτοδεμένο σαν σπονδυλωτό μυθιστόρημα, με ήρωες που κυκλοφορούν σαν φαντάσματα σε ένα απόκοσμο τοπίο, όπου το παρελθόν διαλύεται μέσα στο παρόν. Στην κάμφο σιγοκαίνε οι παλιές ιστορίες, τα αποθνήσκοντα, τα μίσια, οι ματαιωμένοι έρωτες, οι ενochές, που τροφοδοτούνται από απίτες χαμένες στα βάθη του χρόνου και παράλληλα από τις απάνθρωπες συνθήκες της καθημερινότητας, και που ανάβουν με αφορμές ασήμαντες. Στο τέλος, οι φλόγες αποπεφώνουν κάθε συναισθήμα και την ίδια την ανθρωπιά των ανθρώπων και του τόπου τους. Εκεί, στον κάμφο, τα οδιέξοδα της ζωής των φτωχών τροφοδοτούν τον κύκλο του αίματος, η βία γίνεται κανόνας και η ωμότητα κώδικας κοινός. Εκεί, στον κάμφο, ο ορίζοντας είναι πάντα θολός και το Κακό είναι, όπως θα έλεγε η Αρεντι, κοινοτοπία.

... και οι φονικές συνέπειες των αδιεξόδων

Οι ήρωες του Ρούλφο σκοτώνουν όποιον τους κρύβει τον ορίζοντα. Όχι μόνο το αφεντικό ή τους πολιτικούς εχθρούς αλλά και τους φίλους, τους γιους, τους πατεράδες, τους αδελφούς. Γιατί δεν αντέχουν άλλο. Στο διήγημα που δίνει τον τίτλο του στη συλλογή, παρακολουθούμε λ.χ. το ανθρώπινο κτηνικό και τις συγκρούσεις των κυβερνητικών με μια ομάδα ανταρτών που έχουν καταστήσει πλιατσικολόγοι, έχουν χάσει τα ιδανικά τους και φτάνουν να παίζουν «ταυρομαχίας» με τους αιχμαλώτους τους. Τους σκοτώνουν σε μια αρένα με ένα κοντάρι-λεπίδα όπως τους ταύρους, και στο τέλος αποδεκατίζονται και οι ίδιοι, και καταλήγουν κρεμασμένοι χωρίς να έχουν κερδίσει καμία από τις μεταρρυθμίσεις για τις οποίες κάποτε μιλήκαν στη μάχη. Στο παραρτητικό «Τόλινα» δύο παρόνομοι εραστές πιθούν έναν άνδρα

που το κορμί του έχει γεμίσει πηλινές με πύον να προστρέξει στη θαυματουργή Παναγία της Τόλινα προκειμένου να τον οδηγήσουν σε έναν θάνατο από εξάντληση έπειτα από το πολυήμερο ταξίδι. Σύζυγος εκείνης και αδελφός εκείνου, ο άρρωστος λειώνει αλλά μαζί του σπάζει και το πόνος τους. Στο «Δεν ακούς που γαβγίζουν τα σκυλιά», ένας γέρος πατεράς κουβαλάει στην πλάτη του τον λαβωμένο γιο του που είναι κώφωμα, αναζητώντας σπενγισμένα ένα χωριό για να τον γιατρέψουν και να γλιτώσει από αυτόν. Αλλά ο γιος ακόμα και σε αυτή την κατάσταση, τον αφήνει να βολοδέρνει, δεν τον κατευθύνει με πυξίδα τα γαβγίσματα των σκύλων και δεν τον βοηθά ούτε καν δινώντας του λίγη ελπίδα. Ο Ρούλφο δεν μιλάει άμεσα πολιτικά, αλλά συντάσσεται με τους κολασμένους φωτίζοντας τις βαθύτερες αιτίες του αν-

θρωποκνηνητικού που δηλητηριάζει τη ζωή τους, συλλογική και ατομική. Η δύναμη των ιστοριών του γίνεται καθηλωτική χάρη στη μοντέρνα δομή και τον αποστασιοποιημένο τόνο τους. Η εναλλαγή τριτοπρόσωπων και πρωτοπρόσωπων αφήγησης, η μετατόπιση της γωνίας θέασης των πραγμάτων, ο διάλογος των εσωτερικών μονολόγων κ.α.κ. εμπλέκουν τον αναγνώστη στο δράμα. Οι ήρωες του Ρούλφο ξεροδύνουν τα καλύτερα χρόνια της ζωής τους για να γλιτώσουν από τον φόβο, τον εκμηδενισμό και τον θάνατο, αλλά καταλήγουν να πεθάνουν τζάμπα. Και σε αυτό ο αναγνώστης δεν μπορεί να μείνει αδιάφορος.

Ο Ενρίκε Βίλα-Μάτας προσπάθησε να ερμηνεύσει γιατί ο Ρούλφο επέλεξε τη λογοτεχνική σιωπή

